

*Niko Košir***LETO 1998 (1)**

Za začetek letošnjih marenj naj zapišem še nekaj dogodkov iz decembra prejšnjega leta.

Najprej o znova oživljeni zgodbi o tragični usodi Janeza Tominca iz Kamnika. Dvaindvajsetletnega so ga po italijanski ofenzivi leta 1942 kot aktivista krščanskih socialistov za Suho Krajino, na pobudo italijanske obveščevalne službe, v Primči vasi pobili domačini. Jože Javoršek je kmalu po tem dogodku svoje ogorčenje nad njim izrazil v sonetu, k uboju aktivista krščanskih socialistov v Suhi Krajini pa se je s podrobnejšim opisom vrnil tudi v svojih Spominih ob koncu življenja.

Zdaj o tem zločinu v Novi zavezi dokaj korektno piše France Pibernik. Njegov članek je ponatisnjen tudi v Koledarju Mohorjeve družbe za leto 1998. Pisatelj Rebula v svojem DNEVNIKU v nadaljevanjih v sobotnem DELU to zgodbo povzame, krivdo za uboj pa mirne duše pripiše partizanom.

Tako preprosta vsa ta reč vendarle ni. V Suhi krajini je bilo v prvih tednih po veliki italijanski tako imenovani roški ofenzivi leta 1942 res hudo. Ljudje so bili obupani, ker je okupatorska vojska na veliko morila in požigala in uničevala njihovo imetje, zato v skrajnem obupu tudi dovzetni za povsem nedomišljena in zločinska dejanja, za to, da po svoje krojijo usodo soljudi in pripisujejo krivdo za svoje hudo tudi nekrivim. Takrat bi bil morebiti bolj kakor beseda tolažbe potreben poziv k zmernosti, proti samovolji in linču, a tisti, ki so bili najbolj poklicani, da tako ravnajo, so rajši še sami prilivali olja na ogenj. Tako se je pač lahko zgodilo tisto, kar je doživel ubogi aktivist Janez Tominc, očitno zlat fant in velik idealist, a ne po krivdi partizanov, kar verjame Rebula, temveč zaradi spleta okoliščin, v katerih je do neke mere treba razumeti tudi prigodne rablje.

Rebula sta tako, kot je treba, odgovorila dr. Janez Šmidovnik iz Kamnika, ki je dobro poznal svojega nesrečnega someščana, in Bogdan Osolnik, dolgoletni vodilni aktivist stiškega okrožja, pod katerega je sodila tudi Suha Krajina.

Silvestrovanje je bilo zaradi mojega slabega počutja izjemoma pri meni

na Poljšici. Seveda malo okrnjeno. Gostje Aci, Maja in Boštjanček so se poslovili malo pred deseto uro zvečer.

Srce se mi še vedno trdovratno punta.

7. januar: Na Bledu sem se navsezgodaj kot edini gost med hotelom Park in Kazino srečal z jehovko, ki je v tem hladnem zimskem jutru hotela od mene zvedeti: ali je svetovni mir 1. zaželen, 2. možen in 3. ali je za to potrebno neko višje bitje. Ko sem skušal kolikor toliko razumno odgovoriti na prvi dve vprašanji, sem kmalu ugotovil, da pravzaprav ne gre za anketo o svetovnem miru, temveč za prodajo Stražnega stolpa. Seveda ga nisem kupil.

16. januar: Darko Mežek, direktor Slovenske knjige, mi je kot novoletno darilo poslal Guinnessovo DRUŽINSKO ENCIKLOPEDIJO in prijazno sporočilo, da bo na internetu izjemoma prodajal tudi moje knjige.

19. januar: Proti večeru obisk dr. Rusa. Daljši pomenek. Predpiše mi nekaj zdravil, potolaži me z ugotovitvijo, da moje srce, kljub vsem težavam, ki jih imam z njim, ni posebno bolno. Predlaga mi tudi generalni pregled v bolnišnici na Jesenicah. Vablivo ponudbo sem odložil za nekaj tednov. Hudo nespameten bi bil, ko bi jo zavrgel. Navsezadnje bom morda le zvedel, pri čem sem.

20. januar: Slovenci smo dobili svojega drugega kardinala v zgodovini. Za Jakobom Missio konec prejšnjega stoletja je na kraju zdajšnjega to postal torontski nadškof dr. Alojzij Ambrožič. Najbrž je to udarec za nadpastirja Rodeta, ki je ta klobuk že v bližnji prihodnosti videl na svoji glavi...

26. januar: V krmilnici nadvse pestro. Poleg stalnih gostov: siničk, plavčkov, meniščkov in brglezov še jatica čížkov, kalinka, taščica in lišček. Na tepki pa zelena in pisana žolna. Nazadnje se je v krmilnico naselil še debelokljuni dlesk, v milih zimah skoraj izjemen gost.

28. januar: Telefoniral dr. Rus. Pregled v jeseniški bolnišnici 16. februarja.

16. februar: Tako je tudi bilo. EKG, kri, voda, rentgen itd. Še dva taka obiska, pa bom čisto zdrav. Zvedel sem, kar vem že petintrideset let, da imam zvišan krvni tlak. In da je to tihi ubijalec! Predpišejo mi nova zdravila in svetujejo, da jih moram jemati tudi zvečer.

22. februar: Ko bi vsi partizani od leta 1941 in 1942 za svojih čez tisoč vojnih dni, in tisti iz leta 1943 za svojih okoli osemsto dni, prebitih na bojišču, terjali za svoje zasluge toliko pravic in ugodnosti, kot jih hočejo in si jih lastijo heroji desetdnevne osamosvojitvene vojne, bi za poplačilo prvih omenjenih komaj zadoščala dva cela ameriška državna proračuna. Zmernost, gospoda, zmernost! Seveda mora nova država lepo poskrbeti za otroke tistih nekaj padlih, in za invalide. Vsi drugi naj bodo zadovoljni s tem, da si lahko sami kar naprej pojejo: Hosana! In lahko si deset vojnih dni štejejo ne le dvojno, temveč desetkratno, kadar bodo odhajali v pokoj.

23. februar: Odkar imamo svojo državo, bi, ker so pač časi takšni, kakršni so, morali imeti tudi svojo vojsko. A že od osamosvojitve dalje so za vojaške zadeve pristojni in odgovorni ljudje hoteli imeti, ne vojske za obrambo domovine, temveč pretorijansko gardo, s pomočjo katere bi strahovali neuko in preplašeno ljudstvo. a še bolj kakor to skrbeli za to, da bi jim nihče ne ogrozil njihove neomejene oblasti in možnosti, da kakor v starem Rimu v obdobju propadanja, nastavljajo in odstavljajo cesarje. Kar je bilo v Rimu na koncu, so hoteli pri nas vpeljati na začetku. Kam to pelje, se ve ...

24. februar: Včeraj popoldne obisk Mete Kušarjeve. Za Razglede dela intervju z mano. Obsegal naj bi celih šestnajst strani. Nimam občutka, da sem na vsa mogoča njena vprašanja kdove kako pametno odgovarjal.

25. februar: V zvezo s tistim, kar pišem o pretorijanski gardi, bi lahko spravili tudi zdajšnje igrice z zamenjavo obrambnega ministra Tita Turnška. Očitno ni preveč hlapčevsko ubogal svojih strankarskih prvakov oziroma je postajal ovira za njihove načrte o politizaciji vojske.

27. februar: Kako pogubni za demokratične svoboščine v vsaki državi so taki poskusi, je že v šestem stoletju pred našim štetjem vedel izkušeni atenski zakonodajalec Solon, eden od Grkov, ki so ga le ti dali na seznam sedmih modrih. Ko si je hotel osnovati zasebno vojsko pretendent za njegovega naslednika, njegov bratranec Pizistrat, kasneje dolgoletni diktator, je stari državnik hitro videl, kam pes taco moli, pa je na posvetu, na katerem so govorili o tej zadevi, takole nagovoril navzoče: Dobro me poslušajte, Atenci. Modrejši sem od prenekaterega od vas in pogumnejši od mnogih drugih. Modrejši sem od tistih, ki ne vidijo hudobije tega človeka in njegovih skritih naklepov. Pogumnejši pa od tistih, ki to oboje vidijo, pa se delajo, ko da ne vidijo, da bi se izognili nevšečnostim in živeli v miru. In ko je videl, da se za njegove opomine ne menijo, je ogorčen pristavil: Takšni ste kot zmeraj. Vsakdo od vas osebno ravna zvito kot lisjak, a kot skupnost ste jata gosi.

Jasno je, da modrega moža niso poslušali. Pizistratov predlog je bil sprejet, namesto prvotnih petdeset mož pa jih je najel in oborožil štiristo, se polastil Akropole in razglasil diktaturo. Kakopak da za narodov blagor, tako kot vsi diktatorji in samodržci in trinogi.

Bati se je, da se ne iz Pizistratovega primera, ne iz zgledov pretorijanske garde, ne iz legijona drugih podobnih poskusov, kajti v politiki se nekatere reči venomer ponavljajo domala v isti obliki, naši predstavniki niso veliko naučili, čeprav morebiti poznajo načelo, da je zgodovina učiteljica življenja. Glede tega načela sem tudi sam skeptičen, ker vse kaže, da se od te učiteljice malokdo česa nauči.

2. marec: Predsednik Kučan je končno le prišel na dan z odločnejšo besedo glede hujskanja k nestrpnosti in sovraštvu. Razumnemu in za naš prihodnji razvoj zaskrbljenemu pogledu se kar sami ponujajo nekateri prigovo-

ri in morda tudi rešitve. Desnica in del klera gresta v svojem nepremišljenem zelotstvu vsekakor predaleč. In preveč se jim kolca po nekakšnem inkvizitorstvu. Evangeljski nauk postaja bolj in bolj postranska in odvečna zadeva.

4. marec: Videl prvo letošnjo pastiričko. Malo zgodna se mi zdi. Morda pa sluti, kar mi ne? Da je zime konec? Saj je kar prelepo slišati.

5. marec: Izvidi s pregleda v jeseniški bolnišnici, dobil sem jih danes, kažejo, da sem pravzaprav zdrav, če odštejem zvišan krvni tlak. Odkod moje večmesečno slabo počutje. zdaj vem še manj kot poprej.

6. marec: Od včeraj popoldne je pri meni moja najnovejša knjiga V ZNAMENJU STRELCA 2. Tudi ta zadeva je torej na moje veliko veselje urejena. Zdaj me čaka nekaj zoprnega dela s skrbjo za prodajo, z delitvijo obveznih izvodov kritikom, podaritvijo knjige prijateljem in podobno.

Za začetek je dr. Žiga Vodušek odkupil kar pet knjig.

8. marec: Prostaški, blasfemični, vsega obsojanja vredni provokaciji ob-skurne popevkarske skupinice nadpastir Rode pripisuje pomen in razsežnosti, ki jih še daleč nima, in se ob tem vede, ko da je zanj dogodek pravi dar iz nebes, ob katerem spet lahko vsiljivo oznanja ne evangelija, kar je njegova pravica in dolžnost, temveč svoje »pozemske« resnice o tem, kaj je v naši domovini narobe. Narobe je marsikaj, a večidel ne tisto, kar se zdi njemu: da mu še niso vrnilo gozdov, da v šoli ni verouka, da nima spet neomejene oblasti ne le nad dušami, temveč tudi nad telesi pohlevnih ovčic, in pod.

9. marec: Dr. Ksenija Rozmanova se je oglasila s pismom ob moji drugi knjigi Strelca. Poslala mi je tudi kopijo poročil, ki so jih italijanski časopisi objavili ob imenovanju prof. Zerija za častnega doktorja bolonjske univerze.

12. marec: Predstavitvena konferenca STRELCA v Društvu slovenskih književnikov. Referent Ciril Zlobec. Nekaj novinarjev je vendarle prišlo. Nazaj grede sva z Bojano šla še v Tržič, v vilo Bistrice, kjer domuje Slovenska knjiga. Srečanje z direktorjem Mežkom in predstavitev, kako deluje Internet, na katerem sedaj prodajajo tudi moje zadnje tri knjige. Tudi za klasično prodajo je g. Mežek vzel stodvajset izvodov.

13. marec: In še petek in polna luna povrhu. Okoli poldneva je prišel fotograf Jože Suhadolnik in posnel po mojem okoli dvajset slik. Nekaj tega bo objavljeno v Razgledih hkrati z intervjuvom, ki ga je imela z mano Meta Kušar.

17. marec: Ljubeznivo pismo dr. Borisa Paternuja v zvezi z mojo najnovejšo knjigo, fotokopija njegove razprave o Jožetu Udoviču in knjiga TRŽAŠKI ZAPISI prof. Marije Pirjevec.

20. marec: Ker je moje finančno stanje še vedno nekako ugodno, razlogov za to je več: tudi moje večmesečno bolehanje, ko nisem nikamor šel in nisem imel priložnosti zapravljeti, ker počasi curlja kupnina za STRELCA I.

del, in ker kaže, da bo šel dobro v prodajo tudi STRELEC 2, in ker je navsezadnje tudi moja pokojnina za moj način življenja zgledna, se bolj in bolj oprijemam misli, da bi še letos ponatisnil svojo SIMFONIJO SLOVESA, in sicer v njeni integralni obliki, s četrtem stavkom Marziale risoluto vred. Ker sem nekatere reči zlasti v tem zadnjem stavku izpustil, bo celoten obseg nekaj nad tristo strani. Vse besedilo sem tu in tam prečistil, da bo tudi ta knjiga, vsaj upam, takšna, kakršna mora biti. Naklada ne bo velika. Rad bi imel le nekaj deset izvodov za prijatelje, pa še nekaj za najbolj zveste bralce. Kupce bom skušal že vnaprej opozoriti, da ne gre za novo knjigo, temveč za izdajo, v kateri sta zdaj skupaj dve že izdani knjigi: Simfonija slovesa s štirimi stavki, in četrti stavek, ki je pred enajstimi leti izšel ločeno pod naslovom Mojih šeststošestnajst partizanskih dni.

21. marec: Ko skoraj celo zimo ni bilo snega, ali samo za vzorec, ga je na prve pomladanske ure nasulo kar precej. In še vedno sneži. Spet se bo treba oborožiti s potrpežljivostjo.

22. marec: Uradno je že nekaj dni pomlad, neuradno pa je vse bolj podobno zimi, s snegom in temperaturo pod ničlo vred. Le kaj počno zdaj pastiričke?

23. marec: Zdaj sem končno dobil številko RAZGLED OV z dne 18. marca, ki je v njej objavljen intervju pesnice Mete Kušarjeve z mano. Najbolj sem zadovoljen s slikami, ki se mi zdijo res lepe. Tudi z intervjuvom samim še nekako gre, čeprav je nekajkrat moja misel izražena precej približno. Najbolj slabe volje pa sem zaradi tistega, kako je prikazan moj pokop partizanov in domobranca na žužemberškem pokopališču, prve dni maja 1944. Le domobranec je bil tam v srajci in dolgih progastih spodnjicah, sedem partizanov pa je bilo resda bosih kot prvi, a vsi so imeli na sebi svoje vojaške hlače, kakršne so že bile. Ta podatek je po moje pomemben, čeprav se je kdaj drugič dogajalo tudi drugače, pomemben zaradi pietete do padlih. S tem je bila navsezadnje nekako izražena neka razlika, čeprav je možno tudi to, da je bil domobranec ob hlače zato, ker je imel predobre, pa se je komu, ki je imel z njim opraviti, zazdelo škoda, da bi šle z rajnkim vred v grob. C'est la guerre, pravijo Francozi: vojna je pač vojna. Od katere koli strani jo gledamo, ni posebno lepa!

25. marec: Če kdo kar naprej in do priskutnosti gobezda o poštenosti, o njem z devetdesetodstotno verjetnostjo lahko sklepaš, da je slepar, če o vesti, da je ali nima ali pa hudo kosmato.

Če je komu do sprenevedanja, si ob tem mirne duše lahko misli, da je vsaka podobnost s tem ali onim od naših politikov povsem izključena.

2. april: Glede trditve v intervjuvu v RAZGLEDIH, da je moje vodilo v življenju Multa petentibus desunt multa. Tistim, ki mnogo hočejo, mnogo manjka, bi pripomnil tole: to je le eno od mojih spoznanj, ena od vednosti. Če

bi po vsej sili vendarle kdo hotel, da imam kako vodilo, bi mu rekel, da je to stara grška modrost Homologumenos te fisei dzen* – živeti v skladu z naravo. Če bi se bolj držali tega načela, bi bilo naše življenje v marsičem lepše ali vsaj znosnejše. *Naturae convenienter vivere* torej. *Multa petentibus* itn. je nekaj v marsičem drugega.

Isto resnico najdemo v nekoliko drugačni obliki zapisano tudi v Salomonovih pregovorih. Navajam po Dalmatinu: Mnogiteri je v bog per velikem blagej in mnogiteri je bogat per svojim vbuštvi.

31. marec: Ob današnjem obisku Dušana Moravca in Stane je televizija pod kuhinjskim oknom zasedala polni sestavi. Še celo nekaj gostov je bilo. Med prvimi pač sinice, plavčki, meniščki, ščinkavci, brglezi, med drugimi pa trije liščki, kalin in kalinka, zelenec. Že dopoldne pa je samo zame nastopil tudi čizek.

5. april: Desettisoči cvetov ovijajo v bel pajčolam mirabelo pod severnim kuhinjskim oknom. Pomlad je začela razkladati svoja čuda! Kmalu bo vse en sam cvet, ena sama prelest, posebno še, kadar bo ves ta čudež obsijalo sonce.

6. april: Kakor koli obračam novi prevod Calderonove drame ŽIVLJENJE JE SEN, ker se je moj stari zdel zdajšnjim mogočnikom v Drami neustrezen, moram ob vsem spoštovanju do njihove odločitve, pa tudi ob tem, da se mi zdi Igor Lampret dostojen in talentiran človek, ugotoviti tole: da je ustrezen, moram pač verjeti, če je bilo tako superis visum, a da je precej slabši od mojega, ali pa o tistem, kar počnem že nad štirideset let, na svetu nič ne vem. Še zmeraj sem pripravljen podpisati svojih dvatisoč petsto verzov od nekaj nad tri tisoč, kar jih drama obsega. Pri močno prozaičnem »ustreznem« prevodu gre le prevečkrat za prekladanje polen, da kraj iz mojega prevoda vobče ne omenjam. Vesel bi bil, ko bi mogel ugotoviti, da se je tega težkega dela lotil in ga z uspehom končal kdo, čigar moči in sposobnosti so bile večje od mojih.

Sit ut est! Naj bo, kakor je. Morda kdaj kasneje bo kdo tudi to stvar postavil na pravo mesto? Morda kdaj kasneje se igralci ne bodo več bali učiti se na pamet verzov, kjer je potrebno veliko več discipline, zbranosti in znanja kakor pri razvezanem besedovanju, da ne zapišem blebetanju. A da ne bom govoril tjavdan, bom v naslednjem navedel nekaj primerov svojega neustreznega in Lampretovega ustreznega prevoda, da bodo bralci lahko sami presodili, kako je s to rečjo. Nikakor namreč nimam namena komurkoli vsiljevati svojega mnenja.

Najprej Klarinov monolog v začetku tretjega dejanja:

V zakletem stolpu zdaj ujet živim,
ker nekaj vem. Kaj neki doleti

* Ομοιογενέως τῇ φύσει ζῆν

za tisto me, kar siromak ne vem,
če vednost me peha v propad in smrt?
Mar človek, ki tako je zlakoten,
za živa naj umira? Saj se smilim
celo sam sebi. Vsi mi poreko:
»Prav rad verjamem,« In mi res lahko,
ker zame molk je le prehuda tlaka
in z mojim se imenom nič ne zлага.
Tu moja družčina so pajki, miši,
no, ni kaj reči, ljubeznivi liščki.
Po snočnjih sanjah v žalostni mi glavi
še zdaj zvene trobente in piščali,
in polna je slepil, procesij, križev,
in bičarjev, ki hodijo vse križem,
medleč, ko kri tovarišev uzro.
A jaz, da po pravici govorim,
zato medlim, ker ne dado mi jesti.
Sem namreč v ječi, koder dan na dan
Stradacija premodrega prebiram,
zvečer pa, kaj so v Gladežu sklenili.
Če v molku je, kot pravijo, svetost,
poslej naj v pratiki bo moj patron
sam sveti Molk, ki zanj se zdaj postim,
a ne praznujem ga. Sicer pa kazni,
ki jo trpim, pošteno sem zaslužil,
ker, dasiravno sluga, sem bil tiho,
kar nezaslišano je bogokletno.

In zdaj Lampret:

V tem zakletem stolpu
sem zaprt za to, kar vem.
Kaj me šele doleti za tisto,
česar sploh ne vem,
ko že za to, kar vem,
živ sem tukaj pokopan?
In tisti, ki je grozno lačen,
naj kar umre, ko je še živ?
Res hudo se smilim sebi.
Vsak bo rekel: Rad verjamem,
saj je tudi kaj verjeti,
kajti zame se ta molk
slabo ujema z mojim

imenom, Klarin, trobilo,
ki bi rado govorilo.
Kdo mi sploh še dela družbo?
No, če sem zares iskren:
pajki so in drobne miške.
Lejte jih, te čedne liščke!
V turobni moji glavi mi
od sinočnih sanj še kar
naprej bobni in odmeva
na tisoče piščali in trobent,
hvalisanj prevarantskih,
procesij raznih, križev
bičarjev skesanih,
ki kot morje valovijo
vzpenjajo se gor in dol,
potem pa vznak in nezavest,
ko vidijo pred nosom kri,
ki jo cedijo drugi.
Pravzaprav pa tudi jaz
od lakote že kar medlim,
ko sebe gledam v tejle ječi,
kjer dan za dnem použivam
premodrega Stradacija
izbrana jela, pod naslovom:
od Gladeža do Lakotenc.
In po čudnem, novem koledarju
glavni je patron v tem kraju
Molk presveti, ki s postom ga
praznujem dan na dan.
Čeprav sem si zaslužil
kazen, ki jo tu trpim:
vse premalokrat sem bleknil,
kar je za služabnika
največje svetoskrunstvo.

Poglejmo še začetek petega prizora v tretjem dejanju. V izvorniku je tu nekaj stanc. Ustrezni Lampretov prevod se glasi takole:

Kdo, Astolf, bi s pametjo
ustavil konja razuzdani bes?
Kdo reki bi deroči tok ubranil,
ki se vzvišen zliva v morje.
Kdo zadržal skalo,

ki se z vrha kotali?
Mogoče bi se dalo, a
besnila ljudstva ne ukrotiš.
Slišiš sprtih strank rjojenje,
kako odmeva iz sotesk:
eni kličejo Astolf,
in drugi Sigismund.
Nebo, ki se razpenja nad
prestolom Poljske, svetim krajem
večnih zaobljub zvestobi,
grozodejstva in nakane
skrčile so se in zgostile
v strašno prizorišče,
kjer usoda uprizarja
svoje gledališče smrti.

Moj neustrezní prevod teh dveh stanc pa se glasi takole:

Kdo k pameti, Astolf, bo konja spravil,
ki splaši se in semtertja divja?
Kdo reko hudournó zaustavil,
ki vsa prevzetna teče do morja?
Kdo silo proti skali uveljavil,
ki se nenadno utrga z vrh gora?
Vendar vse to je bolj lahko storiti,
kot srd oholi ljudstva ukrotiti.
To sprtih strank nam hrup in vpitje priča,
ki njun odmev se čuje od povsod.
Ta Žigo, oni Astolfa veliča,
za tega ta je, oni zanj gospod.
Prisege sveti kraj trpljenje biča,
strahota nova k nam si utira pot,
in Poljska je nesrečno prizorišče,
kjer Usoda žaloigre svoje piše.

In še nekaj verzov iz Sigismundovega monologa v desetem prizoru istega dejanja. Najprej Lampret:

Sanje so, in ker že so,
sanjajmo to srečo zdaj,
o tem, kar se potem
sprevrže v bridkost.
In vendar me razlogi
prepričujejo o nasprotnem:
če so vse to sanje,

če je prazna slava,
kdo za puhlo bi
človeško slavo tvegat,
da izgubi nebeško večno slavo?
Mar dobrine izgubljene niso sanje?
In tisti, ki je imel junaško srečo,
mar ne reče si pri sebi, ko
se mu vrnejo v spomin:
najbrž sem le sanjal? Kajti če to zadeva
mojo odčarano utvaro, če vem,
da užitek jo imenuje omamna,
in razsuje se v pepel,
ki ga razpiha prva sapa,
k večnosti se zatecimo,
tja, kjer se sloves sam poraja,
kjer nikoli ne počiva sreča,
kjer je veličastje neminljivo...

In Košir:

To so le sanje. In če so zares,
zasanjajmo tedaj svoj sen o sreči,
saj potlej vse spet sama bo turoba.
Ne, ne, saj vendar moje umovanje
me prepričuje ravno o nasprotnem.
Če je le sen in če je prazna slava,
kdo naj za častilakomnost človeško
spusti iz rok nebeško večno radost?
Katero prejšnje dobro ni le sen?
Kdo, ki imel je kdaj v junaštvu srečo,
si ne poreče, ko ta slavna dela
v spominu spet pretresa, da o vsem,
kar bil je videl, je najbrž le sanjal?
Če vem, da je užitek lepi plamen,
ki vpepeli ga že najblažja sapa,
potem na večno misel obrnimo,
tja, kjer naš sloves sije brez nehanja,
kjer naša sreča nikdar ne zadremlje
in kjer veličje se nikdar ne uteče...

Zanimivo bi bilo še navesti Sigismundov monolog iz devetnajstega prizora v drugem dejanju, zanimivo zato, ker imamo ta samogovor tudi v Župančičevem prevodu. A ker bi s tem obseg tega zapisa vendarle preveč nara-

sel, bom o tem morda spregovoril kdaj drugič ali pa zadevo prepustil komu drugemu. Sam zdaj lahko rečem le to, da tudi v tem primeru »moja skledca ne bi previsoko zletela.«

Za konec še tole: nekaj stotin verzov v mojem prevodu bi bilo vsekakor treba popraviti, drugače pa bi bil, da sem jaz ravnatelj drame, s podobnimi neustreznimi prevodi kar zadovoljen. Intrige, spodlezovanja, sprenevedanje, odločanje na pamet nikakor niso dobri svetovalci.

Pa še to: obiskovalci njihovega gledališča so za pošten denar, vsaj po mojem, dobili ponaredek. To zapisujem ob vsem siceršnjem dobrem mnenju o drugem Lampretovem delu. Tu je, morebiti ne samo po svoji krivdi, udaril mimo. Calderonovega težkega besedila bi se bil moral lotiti boljše pripravljen.

10. april: Današnje sporočilo Slovenske knjige potrjuje, kako prav sem storil, da sem se ponovno obrnil nanjo s prošnjo, naj prodaja moje knjige. V dvajsetih dneh marca je prodala triinštirideset izvodov STRELCA 2. Za 77.400 iztrženih tolarjev moram napisati še račun. Tako se posluje oziroma naj bi se poslovalo.

Drugače pa je, ker je veliki teden, na televiziji precej prenosov veliko-nočnih obredov. Sam sem dva pozna popoldneva spremljal špansko oddajo iz Cuence.

18. april: Ko sem po naključju prebiral dve leti star zapis, kaj, ali bolje, kako jo je zagodla policijska godba ob papeževem prihodu v našo deželo, pa tudi ob odhodu iz nje, mi je iz globine spomina privrela že davno pozabljena pesem, ki bo za podobne obiske nemara bolj primerna od prve. Glasi se takole:

Ko b bla kamrca cerkev
in postlja oltar,
ko b bla Micka monštranca,
pa b hotel bit far.

Vrh vsega bi namreč gosta diskretno opozorila na vsakršne takšne in drugačne težave, ki jih povzroča duhovniški celibat.

Končno so se vrnile. Mislim lastovke. Okoli poldneva sem videl nad poljem letati deset do petnajst teh ljubeznivih ptic.

Drugače pa tudi danes že deveti ali deseti dan zapored dežuje, le malo manj hladno je. Vremenarji pa še kar napovedujejo izboljšanje do delnih razjasnitev.

19. april: Sorazmerno znosna nedelja. Računal sem na kak obisk, pa ga ni bilo. Zlagoma pozabljajo name tudi najboljši prijatelji. Z dejstvom se bo treba čim prej sprijazniti.

20. april: Na otvoritvi Dnevov knjige na Kongresnem trgu v Ljubljani me je doletela čast, da je predsednik Kučan prebral odlomek iz moje najno-

večje knjige V ZNAMENJU STRELCA 2. O zadevi bom skušal izvedeti kaj več, predvsem to, kateri odlomek je to bil. Morda pa že zdaj lahko sklepam, da je bila knjiga Kučanu všeč ali vsaj vredna njegove pozornosti.

23. april: Dan mi je polepšalo pismo Jaše Zlobca, našega veleposlanika v Bruslju. Posebno zanimivo je v njem tisto, kar piše o svojem naključnem srečanju novembra lani v Scheweningenu blizu Haaga z Vargasom Lloso. S pisateljem sta govorila tudi o meni, kajti menda se še dobro spominja svojega bivanja na Bledu, pa tudi Poljšice in obiska pri meni. Zame je naročil tudi pozdrave. Zdaj bom s pomočjo g. Jaša skušal priti do pisateljevega naslova, nato se mu bom vsekakor oglasil s pismom. Mož je med tem prejel Cervantesovo nagrado in postal član španske Akademije znanosti in umetnosti, že nekajkrat pa so ga tudi omenjali kot kandidata za Nobelovo nagrado za književnost.

24. april: Na poslednje potovanje, s katerega se ni še nihče vrnil, se je pred dnevi enainosemdeset let star odpravil Janez Vipotnik, eden od pomembnejših sodelavcev osvobodilnega boja, komisar Gubčeve brigade in XV. divizije, po vojni do osamosvojitve pa skoraj vedno na visokih položajih v tedanji hierarhiji. Pri delu z ljudmi ne med vojno ne po njej ni imel najsrečnejše roke, zato si ni pridobil kdove koliko prijateljev. Nakopal pa si je kar nekaj sovražnikov, ki se verjetno niti sedaj, ko je rajnki, ne bodo ravnali po geslu: *De mortuis nil nisi bene* O mrtvih samo dobro!

Naju je usoda povezala za okoli dvajset mesecev v letih 1943 do 1945. Bil je namreč moj komisar, najprej v Gubčevi brigadi, nato pa v XV. diviziji. Priznati moram, da sva se, čeprav tako različna po značaju, v marsičem dobro ujela in da mi je kot politični komisar v pravem pomenu te besede spregledal celo tak spodrsljaj, kot je bila zavrnitev vstopa v partijo, na pomlad leta 1944. Tudi po vojni, ko so se zame prave težave šele začele, mi je ostal naklonjen in mi večkrat pomagal iz kake zagate, ki je bila bolj kot posledica moje pokončnosti plod izmišljij in provokacij pritlehnih ovaduščkov vsake bire, ki so se le tako lahko pririnili kam naprej, ker so bili drugače povsem nesposobni.

Tisti, ki »komisarju« Janezu očitajo to ali ono, imajo za očitke morebiti svoje razloge. Sam pa mu ostajam dolžnik za marsikaj, kar je zame naredil, pa tudi za tisto, kar je v odnosu do mene, morda celo proti svojemu prepričanju opustil. In zato mu lahko iz srca zaželim večni mir v grobu, ki ga bodo vanj kot v njegovo poslednje domovanje položili v torek 28. aprila, se pravi dan po prazniku ustanovitve Osvobodilne fronte, ali po novem Dnevu odpora.

Prav v dneh, ko je komisar Janez ležal na mrtvaškem odru, smo lahko slišali nadvse kompetentno izjavo vrhovnega javnega tožilca, bivšega domobranca Antona Drobniča, da pri nas sploh ni bilo nobenega odpora zoper oku-

patorja, in še nekaj na gornji ravni izrečenih trditev, ki devljejo v nič osvobodilni boj in netijo že davno pozabljene razprtije. Ko bi bil mož vsaj malo pošten, v navadnem, ne njegovem pomenu besede, bi moral nemudoma sestaviti obtožnico proti samemu sebi, če ne zaradi laži in potvarjanja zgodovine, pa vsekakor zaradi razpihovanja sovraštva in netenja nestrpnosti med rojaki. Med rojaki, ki so ga ne glede na njegovo »sijajno« preteklost vrag vedi zakaj nagradili z enim od najvišjih in nadvse dobro plačanih položajev v sodni veji oblasti.

1. maj: Nič ni bolj podkupljivega in pokvarljivega, kot so nepodkupljivi in nepokvarljivi.

2. maj: Snoči se je po telefonu oglasila Kristina Brenkova s slivospevi za mojo knjigo.

4. maj: Ustanova ustavnega sodišča je, kot kaže, prastara, odločanje vrlj sodnikov pa velikokrat okoliščinam primerno. En tak zgled posnemam iz Herodotovih ZGODB. Perzijski kralj Kambises se je zaljubil v eno od svojih sestra in jo je hotel vzeti za ženo. Ker je bila ta namera v nasprotju z običajnim, tedaj veljavnim pravom, je poklical kraljeve sodnike, postavljene za uradne razlagalce starodavnih postav in posredovalce v pomembnejši spornih zadevah. Ti brumni možakarji, tako pravi zgodovinar Herodot iz Halikarnasa, »so na vprašanje odgovorili tako, da niso škodovali ne pravici, ne svoji osebnosti.« Rekli so, da jim resda ni znana nobena postava, ki bi dovoljevala zakonsko zvezo med bratom in sestro, a da so našli določbo, ki perzijskemu kralju daje pravico, da naredi, kar ga je pač volja.

Ni kaj reči: rešitev je bolj salamenska kakor salomonska. Kambises se je nato res poročil z eno od sester, nato pa še z drugo.

Kambises II. je vladal Perziji od leta 529 do 522 pred našim štetjem, ko je umrl nasilne smrti. Ustavna sodišča pa so preživela poltretje tisočletje. Četudi včasih delijo pravico tako, da ostaneta cela volk in koza, pa se ne manjka primerov, ko se zadeva slabo konča za kozo, nikoli pa niti oddaleč ne za sodnike. Drži, da Pravico navadno upodabljajo ne le s tehtnico v roki, temveč tudi s prevezo čez oči. Narobe pri tem je, da je ta preveza včasih močno prosojna.

10. maj: S spomeniki Neznanim vojakom ni križ le pri nas, o čemer sem nekaj pisal v drugi knjigi svojega STRELCA, temveč celo v tako urejeni državi, kot so Združene države Amerike. Pred nekaj dnevi sem na španski televiziji po naključju ujel poročilo, kako je s spomenikom Neznanimu vojaku na pokopališču Arlington, kjer najdejo svoj večni počitek za narod zaslužni državljani ZDA. Izkazalo se je namreč, tako televizijsko poročilo, da neznan vojak na tem pokopališču še daleč ni neznan, da ima ime in priimek, da vedo za leto njegovega rojstva, pa tudi smrti, kajti padel je med vietnamsko vojno kot vojak ameriške vojske.

11. maj: Naši poslanci še naprej mlatijo prazno slamo s prerekanjem o resoluciji, s katero naj bi obsodili petinštiridesletni komunistični režim pri nas, in sprejeli izjavo o spravi, kakor da ne bi imeli pred sabo na stotine resnih zadev, ki bi bilo vsekakor pomembno o njih razpravljati in jih ustrezno rešiti. Sijajni rimski analitik podobnega početja v cesarskem Rimu, zgodovinar Kornelij Tacit, bi tudi o njih, ko bi živel v našem času, rekel tisto, kar je zapisal ob podobnih homatijah v senatnih debatah svojih dni: *Quantoque magis falsa erant quae fiebant, tanto plura fecere*: Kolikor bolj prazno slamo so mlatili, toliko srboriteje so vihteli cepce.

Dolgoletni pri nas vladajoči enopartijski sistem, ki je bil le malokomu čisto po duši, je naše ljudstvo že obsodilo, ko mu je na demokratičnih volitvah izreklo malodane soglasno nezaupnico. Kdor zdaj iz slabe vesti počne tisto, kar ni naredil poprej, udriha pravzaprav po mrtvecu. Celo več: z nepotrebno gonjo ustvarja možnosti, da mrlič oživi in si spet malo opomore. Ljudje namreč neverjetno hitro pozabljajo na minulo gorje in imajo bolj pred očmi tisto, kar jih trenutno zadeva. Če nemara kdo vendarle životari »ob besedah iz božjih ust«, pa večina hoče predvsem kruha. Tega pa je za premnoge vedno manj. Zato se kakopak spet spominjajo, včasih resda samo navidezno polnih nekdanjih skled. Če torej današnji upravljalci dežele hočejo, da bodo ljudje očitno spoznali prednosti zdajšnjega sistema, lahko puste starega z mirom in poskrbe, da bo novi za ljudi prijaznejši, boljši, bogatejši. K temu pa bore malo, pravzaprav nič ne prispevajo tudi najboljše mišljene izjave, obsojbe, resolucije in podobno.

Drugačna je zadeva z drugo predlagano resolucijo, izjavo o tako imenovani spravi. Vsi dobronamerni in dobro misleči ljudje vedo, da smo predzadnjih nekaj desetletij pozabili na stare razprtije in se pobotali med sabo. To velja od nekako leta 1965. dalje. Preživeli domobranci so, nekaj že prej, nekaj pa v tem času mirno doštudirali, še mirneje pa domala vsi njihovi otroci, se uveljavili v svojih poklicih, nekateri pa zasedli celo visoka mesta v državni upravi, nekateri postali člani akademije. Tako je bilo tudi prav. Nekateri novopečeni demokrati pa so si po osamosvojitvi nenadoma hoteli pomiriti svojo vest in dobiti ne le odpuščanje, temveč celo priznanje za nečednosti, ki so jih počeli med vojno, obenem pa razglasiti za zločince vse, ki so se borili zoper okupatorja. In prav ti bojovníki naj bi se zdaj opravičili za tisto, kar so delali med vojno, in kleče prosili za odpuščanje. Pod takimi pogoji in v takih okoliščinah do sprave nikakor ne more priti.

Kjer zadeva uravnava življenje samo, ni treba ceremonij. Pomembno je stanje duha. Pri tem je predvsem nesmiselno pričakovati, da bo ta ali oni s te ali one strani, pozabil na krivice, ki so mu bile prizadejane. Odpusti pa jih lahko tisti, ki to zmore, a ne z licemernim zavijanjem oči, temveč iz globine svojega razumevanja in dobrote. Za druge pa naj velja: *sit ut est*, naj bo, ka-

kor je. Nobena resolucija ne bo niti enega samega mrtvega obudila v življenje. Prah pozabe pa bo prekril vse preteklo, ko ne bo več nikogar, ki bi razpihoval staro sovraštvo in stare razprtije.

Ob nesmiselnosti takih in podobnih spravnih dejanj pa je že skrajni čas, da poskrbimo, da vsi padli in pobiti in pomorjeni katere koli strani dobijo pravico do pokopa, imena in spomina. S tem v zvezi je prav, da s primerno pieteto uredimo spominski park, kraj nekdanjega taborišča v Teharjih. Toda marsikaj kaže, da predlagateljem za pomnik tragičnih dogodkov ob koncu druge svetovne vojne ne gre prvenstveno za to. Na kraju žalostnih spominov na povojne peripetije hočejo najveličastnejši in najmogočnejši spomenik, kar jih je bilo postavljeno po zadnji vojni. Potemtakem ne gre za primerno počastitev spomina na žrtve, temveč za oholo razkazovanje prezira premaganih do nekajkrat številnejših žrtev, ki so se bojevale in padle za pravičnejšo stvar. Vprašamo se lahko, kaj si bodo ob tem mislili trezno razmišljujoči resni ljudje, kaj naši zavezniki v protihitlerjevski koaliciji, kaj svobodoljubni svet. Efialtu v stari Grčiji, Quislingu v povojni Norveški, monsinjorju Tisu na Slovaškem in, če prav vem, niti poglavniku Paveliču in ustašem niso nikoli postavljali niti skromnih, kaj šele tako bahaško veličastnih spomenikov.

Če je to cena za spravo, ostanimo sperti še naprej, vse dotlej, ko bo tudi naše grobove prerasla trava. V vsem je navsezadnje vendarle treba spoštovati neko mero, ali kakor je zapisal rimski pesnik Horacij: *Est modus in rebus, sunt certi denique fines*.

Človek niti pomisliti ne sme, da ob tem, ko zapravljamo stotine milijonov, če ne celo milijardo tolarjev za take in podobne megalomanske »projekte«, ki so nam bolj v sramoto kakor v ponos, nikakor ne moremo nikjer izbrskati skromne vsotice, s katero bi lahko dostojno uredili ljubljansko Navje, na katerem počiva mnogo naših nekdanjih, za Slovence nadvse zaslužnih mož.

16. junij: Obisk dr. Andreja Župančiča in žene. V posvetilu knjige, ki sem jo podaril Andreju, sem zapisal: *Živeti, umreti je usoda naša*. Verzi so Otonovi, meni pa so se zdeli primerni v mojem zdajšnjem položaju. Ob tem sem od Andreja zvedel, da je te verze posredno zakrivil on. Ko so pri prof. Žitniku pisali nemško šolsko nalogo, je v njej navedel podobno intonirane Litajpojeve verze v Klubundovi predelavi. Profesor mu je očital, da si je te verze izmislil on sam. Andrej ga je seveda prepričal, da to ni res, ko mu je omenjene verze pokazal. Seveda je nadebudni sin o tej zadevi v pismu spregovoril svojemu očetu, pesniku Otonu. Ta je nato spesnil tiste štiri verze, ki se začenjajo kot zgoraj, nadaljujejo pa: a cilj nam je visoko posajen. Glej to drevo, ki ga je pesnik menda tudi narisal, za usodo nič ne vpraša, a večno se bori za svoj namen.

Kako nenavadna so lahko včasih naključja!

Konec prihodnjič